

სოფიკო ჭაავა

სწავლების ენა საქართველოს მაზრებსა
და ქალაქებში 1921-22 წლებში
(საარქივო მასალების მიხედვით)

საქართველოს ცენტრალური არქივის განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდში დაცულია განსახკომის კოლეგიის სხდომის ოქმები, რომლებშიც აღწერილია 1921-22 სასწავლო წლების განათლების სისტემაში არსებული ვითარება საქართველოს მაზრებსა და ქალაქებში. საარქივო მასალებში მოცემულია სხვადასხვა ტიპის სასწავლებელთა სტატისტიკური მონაცემები და მათი განაწილება სწავლების ენების მიხედვით.

როგორც ჩვენ მიერ მოპოვებული საკვლევი მასალებიდან ირკვევა, ზოგიერთ შემთხვევაში, ესა თუ ის სასწავლებელი დაუხურავთ შეუსაბამო და არასწორად განსაზღვრული სწავლების ენის გამო. მაგალითად, მოვიხმოთ რამდენიმე დოკუმენტის ტექსტს:

“ოქმი განათლების კომისარიატის კოლეგიის სდომისა, 1922 წლის 23 აგვისტოს, სახალხო განათლების კომისარს. მოხსენება ამხ. **ჭუმბურიძისა** სიღნაღის, თელავისა და თიანეთის მაზრების განათლების განყოფილებათა მოქმედების შესახებ 1921-1922 სასწავლო წლის განმავლობაში. თავმჯდომარე **ვ. დ. კანდელაკი**. დაესწრნენ: **მამულაშვილი, კანდელაკი, ჭუმბურიძე, მიქაბერიძე, სააკიანცი, გეგენავა, შავერდოვა, შიუკოვა, მელიქ-კარაკოზოვი, ლევიცი, მამულოვი და მელიქიძე**.

სიღნაღის მაზრა: სომხური ტენნიკუმის საკითხის გარკვევის დროს მოწვეულ იქმნა სიღნაღის მეორე შრომის სკოლის გამგე **ალ. აბრამიანი**, როგორც სომხური საზოგადოებისა და სასწავლებელთა წარმომადგენელი.

ცნობები: გასული წლის პირველ კლასში ყოფილა მხოლოდ 9 მოწაფე. ტენნიკუმს შენობა არა აქვს. მეცადინეობს მეორე რიგში [იგულისხმება მეორე ცვლა - ს. ჭ.]. სწავლება სწარმოებდა რუსულ ენაზე. წელს სომხური შრომის სკოლა დაუმთავრებია 16 მოწაფეს. მაზრაში სხვა შრომის სკოლები არ არსებობს, რომლებმაც უნდა მისცენ სიღნაღის სომხურ ტენნიკუმს მოწაფეთა კონტიგენტი. სომეხი მოწაფეები კარგად ლაპარაკობენ ქართულად და სწავლაც თავისუფლად შეუძლიათ ქართულ ენაზე.

სხდომის დადგენილება: ამ დასახელებული მოტივის მიხედვით და იმის გამო, რომ სახელმწიფოს არ შეუძლია დაინახოს ასეთი არანორმალური სახის ტენნიკუმი, ამიტომ სიღნაღის სომხური ტენნიკუმი დაიხუროს მომავალი სასწავლო წლის

პირველი სექტემბრიდან. მოწაფეები გადაყვანილ იქნან ქართულს ტექნიკუმში, ხოლო იმ სომეხ მოწაფეთა 12-3 ყმაწვილი/, რომელთაც არ შეუძლიან სწავლა ქართულ ენაზე, აღმოეჩინოს დახმარება, რათა შესძლონ სწავლების გაგრძელება ტფილისის ტექნიკუმებში.

თელავის მაზრა: კრებას დაესწრო ტექნიკუმის გამგე **ტერ-სარქისიანი**. ტექნიკუმს აქვს 4 კლასი. მთელ სასწავლებელში მოწაფეთა რიცხვი არის 58. სწავლება სწარმოებს რუსულს და სომხურ ენაზე. მოწაფეები ქართულად კარგად ლაპარაკობენ, მათთვის ეს ენა არის მშობლიური ენა, სომხურ ენაზე სწავლება არ შეუძლიათ. ასეთის არანორმალურის სახით სკოლის არსებობა სხდომის მიერ შეუწყნარებელი და დაუშვებელი იქმნა. ამის გარდა ეკონომიური თვალსაზრისით ამ ტექნიკუმის ცალკე შენახვა მიზანშეუწონელია. მიმდინარე წელს სომხურ შრომის სკოლაში სწავლადამთავრებული მოწაფენიც ვერ შესძლებენ სომხურ ენაზე სწავლას, რადგან მათაც რუსულათ უსწავლიათ.

ამიტომ სხდომამ დაადგინა: თელავის სომხური ტექნიკუმი შეუერთდეს ქართულ ტექნიკუმს, რომელიც უნდა შესდგეს ქართულ ვაჟთა და ქალთა ტექნიკუმის შეერთებისგან და მოთავსდეს ყოფილ წმინდა ნინოს გიმნაზიის შენობაში. 4 მოწაფეს, რომლებიც სუსტობენ ქართულ ენაში, მიეცეს დახმარება აღმასკომის მიერ, უკეთუ ისინი ვერ შესძლებენ თავიანთი ხარჯით ტფილისში სწავლის გაგრძელებას. შემდეგ, თუ სომხური შრომის სკოლა გამოუშვებს მოწაფეთა საკმაო კონტიგენტს, გახსნას ქართულ ტექნიკუმთან პირველი სომხური პარალელური კლასი, რადგან შრომის სკოლაში მოწაფეებს სწავლა მიღებული ექნებათ სომხურ ენაზე. ფინანსური თვალსაზრისით ვ. **კანდელაკი** მხარს უჭერს ამნაირ შეხედულებას, **შავერდოვა და სააკიანცი** წინააღმდეგი არიან. **შავერდოვა** გამოდის წინადადებით, შეუერთდეს სომხის ტექნიკუმი ქართველების ტექნიკუმს პარალელური განყოფილების სახით. დაადგინეს: თელავის სომხის ტექნიკუმის შეერთების შესახებ მიეცეს წინადადება პროფ. განათლების მთავარმართველობას. ეს საკითხი მოავაროს “სოვნაცემის” და პროფ კავშირის წარმომადგენლის შეთანხმებით.

ლაგოდეხი: ქართულ ტექნიკუმში არის მხოლოდ 8 მოწაფე. რაიონში არ არსებობს არც ერთი სრულკომპლექტიანი შრომის სკოლა. ახალი მოწაფეები ტექნიკუმს არ ეყოლება. ასეთსავე პირობებში იმყოფება რუსული ტექნიკუმიც, სადაც წელს სწავლობს მხოლოდ 14 მოწაფე პირველ კლასში. მასწავლებ-

ლები არ ჰყავს. მომავალში მოწაფეები არ ეყოლება, ამიტომ ჯერ აქ ამ ტექნიკუმის არსებობა ზედმეტია. დადგენილება: ლაგოდენის ქართული ტექნიკუმი დაიხუროს. სიღნაღის სომხური ტექნიკუმის და რუსული ტექნიკუმის დახურვის საკითხი დაევალოს პროფ. განათლების მთავარმართველობას. გამოარკვიოს პროფ. კავშირის და “სოვნაცმენის“ თავმჯდომარის თანდასწრებით და წარედგინოს განსახკომის კომისარს დასამტკიცებლად“ (სცა, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდი N300 - ანაწერი 4, საქმე N2, საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატი, 1921-1922).

როგორც ვხედავთ, სიღნაღისა და თელავის სომხური ტექნიკუმების დახურვის მიზეზი გახდა ის ფაქტი, რომ სომხურ ტექნიკუმებში სწავლება მიმდინარეობდა ან რუსულ, ან რუსულ და სომხურ ენებზე. გარდა ამისა, მოხსენებიდან ირკვევა, რომ სომხურ შრომის სკოლებშიც, სინამდვილეში, რუსულად მეცადინეობდნენ. შესაბამისად, სკოლის შემდეგ საფეხურზე სომეხ ახალგაზრდებს უჭირდათ ან არ შეეძლოთ სომხურ ენებზე განათლების მიღება. ისინი თავისუფლად ფლობდნენ ქართულ ენას და მას მშობლიურადაც მიიჩნევდნენ. არასწორი სასწავლო ენობრივი გარემოს გამო მოსწავლეთა კონტიგენტიც მცირე იყო აღნიშნულ ტექნიკუმებში. აქედან გამომდინარე, განსახკომის წარმომადგენლები მიიჩნევდნენ, რომ სომხური ტექნიკუმი უნდა შეერთებოდა ქართულ ტექნიკუმს, სადაც სომეხი მოსწავლეები უფრო ადვილად შეძლებდნენ სასწავლო პროცესში ჩართვას და იმ ენაზე განათლების მიღებას, რომელსაც უფრო სრულყოფილად ფლობდნენ. აქვე უნდა დავიხიოთ ისიც, რომ, შესაძლებელია, სომხური ტექნიკუმების ყველა მოსწავლე სულაც არ იყო ეთნიკური სომეხი - უფრო ადრეც და საკვლევ პერიოდშიც, როგორც ცნობილია, სიტყვა სომეხი ხშირად აღნიშნავდა როგორც ნამდვილ სომეხს, ისე გრიგორიანული რწმენის მიმდევარ ქართველსაც. ლაგოდენის ქართული და რუსული ტექნიკუმების გაუქმების მიზეზად დასახელდა მოსწავლეთა სიმცირე და რუსული ენის მასწავლებელთა ნაკლებობა. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ საქართველოს განსახკომმა ამავე კრებაზე მიიღო ლაგოდენის ქართული სასწავლებლის დახურვის დადგენილება. რაც შეეხება, სომხურ და რუსულ ტექნიკუმებს, განსახკომის ხელმძღვანელებმა სიფრთხილე გამოიჩინეს და პროფესიული განათლების მთავარმმართველობას დაავალეს საკითხი შეეთანხმებინა “სოვნაცმენისა“

და პროფკავშირების წარმომადგენლებთან. უკმაყოფილების ნიშნები სხდომის მიმდინარეობისასვე გამოიკვეთა ეროვნებით სომეხი შავერდოვასა და სააკიანცის მხრიდან, რომლებიც მოითხოვდნენ სომხური ტექნიკუმის დატოვებას. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ყველა სხდომას, რომლებზეც განიხილებოდა ამ ტიპის საკითხები, მოწვეულნი იყვნენ სომხური სასწავლებლების ხელმძღვანელები და “ეროვნულ უმცირესობათა საბჭოს” წარმომადგენლები. განათლების კომისარიატი ფინანსურ დახმარებასა და თბილისში სწავლის გაგრძელებას ჰპირდებოდა იმ მოსწავლეებს, რომლებმაც სუსტად იცოდნენ ქართული ენა და თუ სომხური სკოლა შექმნიდა მოსწავლეთა კონტიგენტს, ტექნიკუმში პარალელურ სომხურ განყოფილებასაც გახსნიდნენ. ფაქტობრივად, განსახკომის მეთაურები მთელი ძალისხმევით ცდილობდნენ, რომ არაქართველთა ეთნიკური და ენობრივი ინტერესები არ შელახულიყო. მიუხედავად ამ მონდომებისა და სურვილისა, ეროვნული უმცირესობის საბჭოს წარმომადგენლები მაინც უკმაყოფილონი იყვნენ. ისინი არ ითვალისწინებდნენ იმასაც, რომ მცირეკონტინგენტიანი სასწავლებლების არსებობა ფინანსურადაც პრობლემური იყო (პედაგოგთა და ტექნიკურ თანამშრომელთა ხელფასები). ენობრივ საკითხებთან დაკავშირებული მათი პრეტენზიები ასახულია კოლეგიის სხვა სხდომების ოქმებშიც, გთავაზობთ ერთ-ერთ მათგანს: “თავმჯდომარე: კომისარი დ. კანდელაკი. საგანი: მოხსენება ეროვნულ უმცირესობის საბჭოს თავმჯდომარის ამხ. სააკიანცისა, რომ შრომის სკოლებში სწავლობენ საკმარისი რიცხვი სომხების მოსწავლეებისა და საჭიროა მათთვის შემოღებულ იქმნას სავალდებულო სწავლება სომხური ენისა. დადგენილება: სასურველია, რომ იმ სასწავლებლებში, სადაც სომეხთა ეროვნების რიცხვი 25%-ს აღემატება, შემოღებულ იქმნას სომხური ენის სწავლება ნებაყოფლობით. ტენიკური მოგვარება ამ საკითხისა მიენდოს ტფილისის განათლების გამგეს. საგანი: მოხსენება მისივე - ბერძენთა ეროვნების სკოლებში ამ უამად სწავლება სწარმოებს რუსულ ენაზე, ვინაიდან, როგორც შეკრებილ ცნობებიდან სჩანს, თითქმის არც ერთმა ბერძენ მასწავლებელმა ბერძნული არ იცის იმდენად, რომ სწავლება ყველა საგნებისა ამ ენაზე აწარმოოს. ამიტომ ამხ. სააკიანცს ჰსურს გამოარკვიოს საბოლოოდ, რა ენაზედ უნდა იქმნას წარმოებული სწავლება ბერძენთა ეროვნების სკოლებში. დაადგინეს: დაევალოს ეროვნულ უმცირესობათა საბჭოს თავმჯდომარეს შეაგროვოს მოხსენებული საკითხის შესახებ სათანადო ცნობები ტფილისის მაზრის განათგანის გამგეს შემწევობით და შედეგი წარმოადგინონ

განსახილველად. მიეცეს წინადადება ამხ. გურგენიძეს წარმოადგინოს დასაბუთებული მოხსენება, თუ რომელ ენაზე უნდა სწარმოებდეს წალკის რაიონში სწავლა“ (სცა, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდი N300 - ანაწერი 4, საქმე N18, საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატი, 1922).

როგორც ვხედავთ, ეროვნულ უმცირესობათა საბჭოს თავმჯდომარე სომხური ენის სავალდებულო სწავლებას მოითხოვდა, მაშინ როდესაც კოლეგიის სხვადასხვა სხდომაზე თავადაც ისმენდა ანგარიშებს სომეხ მოსწავლეთა მცირე რაოდენობის შესახებ. გარდა ამისა, იგი თვითონაც აღნიშნავდა, რომ ფორმალურად ბერძნულ სკოლებად სახელდებულ სასწავლებლებში სინამდვილეში სწავლება რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა, ისევე როგორც ზოგი რაიონის ე.წ. სომხურ სკოლებში.

მაშასადამე, სომეხმა მოსწავლეებმა არ იცოდნენ სომხური, არც ბერძენმა მასწავლებლებმა იცოდნენ ბერძნული, რუსულის მასწავლებლები კი ძალიან ცოტანი იყვნენ და, მიუხედავად ამისა, სომხურ და ბერძნულ სასწავლებლებში სწავლება მაინც რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა.

არაქართული სკოლების სიმრავლით გამოირჩეოდა ახალქალაქის მაზრა. თუმცა როგორც ირკვევა, ეთნიკური, ენობრივი და რელიგიური ნიშნებით დაყოფილ სკოლებში მოსწავლეთა კონტიგენტი ძალიან მცირე იყო. გთავაზობთ განათლების მუშაკის **ლევიცის** მოხსენებას ახალქალაქის მაზრის განათლების განყოფილების მუშაობის შესახებ:

“როგორც თვითონ ქალაქში, ისე მთელს მაზრაში სკოლების შენობები თითქმის სულ განადგურებულია. 41 სკოლიდან გადარჩენილია მხოლოდ 10-ოდე სკოლა. ამათში 4 რუსული სკოლაა /დუხაბორების/, რომელთაც ცოტა შეკეთება სჭირდება. ამავე მდგომარეობაშია 6-მდე ქართული და სომხური სკოლა. მეცადინეობა უწარმოებიათ კერძო დროებით შენობაში. თვით ახალქალაქის 2 სკოლიდან შედარებით კარგად არის დაცული სომხური შრომის სკოლა. ქართული შრომის სკოლის ოდესღაც მშვენიერი შენობა ახლა ძალზედ დაზიანებულია. აღარ შერჩენია ფანჯრები. სტატისტიკური ცნობები: სკოლათა საერთო რიცხვი - 41, სომხური - 19, ქართული - 8, რუსული - 4, თათრული - 3, ქართულ-კათოლიკური - 4 და სომხურ-კათოლიკური - 3. მოწაფეთა საერთო რიცხვი 2428 (ვაჟი - 1889, ქალი - 539)“ (სცა, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდი N300 - ანაწერი 4, საქმე N2, საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატი, 1921-1922).

როგორც ვხედავთ, ახალქალაქში არსებული 41 სკოლიდან 21 სკოლაში სწავლება სომხურ ენაზე მიმდინარეობდა. საერთო ჯამში ამ სკოლებში 2428 მოსწავლე სწავლობდა, რაც მოსწავლეთა ძალიან მცირე რაოდენობის მაჩვენებელია. ახალქალაქში ეთნიკური სომხები კომპაქტურად იყვნენ დასახლებული და შესაბამისად, თელავისა და სიღნაღის სომხებისგან განსხვავებით, მათ შორის მაღალი იყო დედაენის ფლობის დონე.

ამრიგად, საქართველოს თითქმის ყველა მაზრაში მსგავსი პრობლემები არსებობდა და სწორედ ამ რეალობის შეცვლას ჰპირდებოდნენ საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლები საქართველოს მოსახლეობას. ახალი პოლიტიკური რეჟიმის იდეოლოგებმა შესანიშნავად იცოდნენ, რომ სასწავლებლებში მხოლოდ მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესებით ისინი მოქალაქეებს ვერ მიიმხრობდნენ, ამიტომ ყველაზე მგრძობიარე და ფაქიზი თემებით - ეროვნული, ენობრივი და კულტურული ღირებულებების დაცვისა და განვითარების დაპირებებით ცდილობდნენ მათ მოქცევას პოლიტიკური გავლენის ქვეშ. სამისოდ, განათლების კომისარიატმა სპეციალური ენობრივი რეგულაცია შეიმუშავა, რომელშიც გათვალისწინებულია საქართველოში მცხოვრები არაქართველი მოსახლეობის ინტერსებიც: “სახალხო განათლების კომისარიატის ცირკულარი ქალაქებისა და მაზრების განათლების განყოფილებებს:

გარდაუვალ პედაგოგიურ ჭეშმარიტებად არის ცნობილი, რომ ბავშვები უნდა ვითარდებოდნენ იმ ენაზე, რომელზედაც ისინი ლაპარაკობენ. მიუხედავად ამისა, ცხოვრების სინამდვილე ხანდახან გვერდს უხვევს ამ საღს დებულებას და მშობლების სურვილების მიხედვით ზოგიერთი სკოლა აწარმოებს სწავლებას არა ბავშვისთვის გასაგებ ენაზე, არა დედის ენაზე, რომელიც ხშირად არ არის ეროვნული ენა, არამედ იმ ენაზე, რომელიც ბავშვებს სრულიად არ ესმის, თუმცა იგი შეიძლება იყოს ეროვნული, ნაციონალური ენა. ასეთია მაგ. მდგომარეობა ბორჩალოს მაზრისა და წალკის რაიონის ბერძენებისთვის, სადაც ბავშვები თათრულად ლაპარაკობენ, ხოლო მშობლების სურვილია შემოღებულ იქნას სწავლების ენათ ბერძნული ენა. ასეთსავე მდგომარეობაში იმყოფებიან საქართველოს ზოგიერთ სოფლებსა და ქალაქებში მცხოვრები სომეხი და ებრაელი ბავშვები, რომლებიც მხოლოდ ქართულად ლაპარაკობენ. შკოლებში ამ არანორმალური მდგომარეობის თავიდან ასაცილებლად და სწავლა-აღზრდის საკითხის სწორსა და რაციონა-

ლურ ნიადაგზე დასაყენებლად სოციალური აღზრდის თვით-მმართველობას აუცილებელ საჭიროებად მიაჩნია შემოღებულ იქმნას შემდეგი წესები:

- ყოველს სასწავლო-საადმზრდელი დაწესებულებებში, როგორცაა საბავშვო ბაღები და შრომის სკოლები, სწავლა-აღზრდის ენად მიღებულია ის ენა, რომელზედაც ბავშვები ლაპარაკობენ თავიანთ ოჯახებში.
- ეროვნული ენა, რომელიც ბავშვებმა სრულიად არ იციან და რომელიც მათთვის ჯერ უცხო ენას წარმოადგენს, უნდა შემოღებულ იქნას როგორც ცალკე სასწავლო საგანი, სწავლების მეოთხე წლიდან/ თანახმად შრომის სკოლის პროგრამებისა/. როცა ბავშვები საკმაოდ გამაგრდებიან სწავლების ენაში და სათანადოდ შეითვისებენ მას.
- ქართული ენა, როგორც საქართველოს სს რესპუბლიკის სახელმწიფო ენა არა ქართულ სკოლებში ისწავლება, თანახმად იმავე პროგრამებისა, სწავლების მეოთხე წლიდან.
- უკეთეს სწავლება შემოღებულ იქნება ბავშვებისათვის უცხო ენაზე, მაგ. თათრულად მოლაპარაკე ბერძენი ბავშვები ისწავლიან ქართულად ან რუსულად, (ახალი უცხო ენები) გერმანული ან ფრანგული შეიძლება გამოირიცხულ იქმნას სავალდებულო სასწავლო საგნების სიიდან, რათა მათ ადვილზე გაძლიერდეს ეროვნული ენის სწავლება.

გეგზავნებათ რა ეს ცირკულარი სახელმძღვანელოდ, სოციალური აღზრდის მთავარმმართველობა წინადადებას გაძღვეთ დაიცვათ იგი მტკიცედ და სისწორით გაატაროთ თქვენდამი რწმუნებულს სასწავლო-საადმზრდელი დაწესებულებებში. მთავარ მმართველობის გამგე: მ. ორახელაშვილისა“ (სცა, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდი N300 - ანაწერი 1, საქმე N17, საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატი, 1921-1922).

აღნიშნული ცირკულარის 1-ელი, მე-2 და მე-3 პუნქტები მოითხოვდა, რომ მოსწავლეს მე-4 კლასიდან უნდა ესწავლა დედაენა და სახელმწიფო ენა. მაგ., თუ თათრულად მოლაპარაკე ბერძენ ბავშვებს შეიყვანდნენ თათრულ სკოლაში, მე-4 კლასიდან უნდა ესწავლათ ბერძნულიც და ქართულიც. მე-4 პუნქტის საფუძველზე, შესაძლებელი იყო სწავლებიდან უცხო ენების (გერმანულის ან ფრანგულის) საერთოდ ამოღება, რათა მოსწავლეები უფრო კარგად დაუფლებოდნენ თავიანთ დედაენას. ამით კი უნდა დაკმაყოფილებულიყვნენ ის მშობლები, რომლებსაც სურდათ, მათ შვილებს მშობლიური ენა ესწავლათ. სინამდვილეში ეს გეგმა იდეოლოგიურ შირმას წარმოადგენდა და მიზნად ეროვნული უმცირესობების ეთნიკურ

გრძნობებზე იყო გათვლილი. იგი არარეალური და ძნელი შესასრულებელი იყო, ვინაიდან არ არსებობდნენ ბერძნულის, თათრულის, ებრაულის მცოდნე მასწავლებლები, არ იყო სახელმძღვანელოები, დამხმარე და მეთოდური ლიტერატურა და ა.შ. გააზრებული არ იყო, სად უნდა გამოეყენებინათ თათრულ ენაზე მიღებული განათლება ბერძენ ბავშვებს, ან სად უნდა მიეღოთ მათ თათრულ ენაზე მომდევნო საფეხურის განათლება. მნიშვნელოვანია ზემოთ მოყვანილი წესების მე-3 პუნქტი, რომლის მიხედვითაც ქართული ენა სახელმწიფო ენად არის ფორმულირებული, თუმცა პრაქტიკულად ეს ენა არაქართულ მოსახლეობაში, განსაკუთრებით პროვინციებში ნაკლებად ფუნქციონირებდა.

მაშასადამე, 1921-1922 წლების განათლების კომისარიატის სხვადასხვა ტიპის დოკუმენტებისა და წყაროების მიხედვით საქართველოს მაზრებსა და ქალაქებში არსებული ენობრივი ვითარება ასეთ სურათს ქმნიდა:

- საქართველოს ზოგიერთ რაიონში მცხოვრები ეთნიკური სომხები, კონფესიურად გრიგორიანი ქართველები და ებრაელები მხოლოდ ქართულად ლაპარაკობდნენ და უმეტეს შემთხვევაში მას მშობლიურ ენად მიიჩნევდნენ;
- ფორმალურად სომხურ და ბერძნულ სასწავლებლებში (სკოლებსა და ტექნიკუმებში) რეალურად სწავლება რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა;
- ბორჩალოს მაზრისა და წალკის რაიონის ბერძენი ბავშვები თათრულად ლაპარაკობდნენ;
- ბერძენმა მასწავლებლებმა არ იცოდნენ ბერძნული ენა;
- განათლების სახალხო კომისარიატი მაქსიმალურად ცდილობდა დაეცვა არაქართველთა ინტერესები, ამიტომ ენობრივი რეგულაციებითა და სხვა ტიპის ხელშეწყობით ცდილობდა ხელმისაწვდომი გამხდარიყო მათთვის მშობლიური ენის სწავლება, თუმცა ამ მხრივ უფრო ხშირად რეალობა სასურველისაგან შორს იყო და ეს მცდელობები უფრო იდეოლოგიურ ღოზუნგებად რჩებოდა;
- ე. წ. ეროვნულ უმცირესობათა საბჭოს წევრები განსახკომისგან დაჟინებით მოითხოვდნენ უზრუნველყოთ სომხური და ბერძნული ენების სწავლების საკითხები და პროვოკაციულად ცდილობდნენ ამ საკითხის გამწვავებას;
- რაც მთავარია, ნაკლები ყურადღება ეპყრობოდა ქართული ენის სწავლების გაუმჯობესებასა და არაქართულ მოსახლეობაში მისი ცოდნის დონისა და მასშტაბის გაზრდას.

ამრიგად, სომხური და ბერძნული ენების არმცოდნე მასწავლებლები, მოსწავლეები, სასწავლო ლიტერატურის სიმწირე, ან სრული უქონლობა და უღარიბესი საგანმანათლებლო სივრცე ქმნიდა განათლების დაბალ დონესა და მოსწავლეთა მცირე კონტინგენტს. ასეთ გაუმართავ განათლების სისტემაში მხოლოდ რუსული ენის ფუნქციონირებისთვის იზრდებოდა არეალი, ვინაიდან ფორმალურად სომხურ, ბერძნულ, აზერბაიჯანულ და სხვა არაქართულ სკოლებში სწავლება სინამდვილეში რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა.

დამოწმებული ლიტერატურა:

სცა, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდი №300 - ანაწერი 4, საქმე №2, საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატი, 1921-1922;

სცა, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდი №300 - ანაწერი 4, საქმე №18, საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატი, 1922);

სცა, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის ფონდი №300 - ანაწერი 1, საქმე №17, საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატი, 1921-1922).

Sofiko Tchaava

**The language of teaching in Georgian Uyezds and cities in
1921-22**

(According to archival materials)

Central archives of Georgia, fund of People's Commissariat for Education, preserves the minutes of the Board Meetings of collegium that are made by the members of People's Commissariat for Education. In these materials there are described the situation in the education system in Georgian Uyezds and cities in 1921-22. In archival documents there are specified Statistical data of different types of educational units and their distribution, based on teaching languages.

According to recent research, it turns out that materials and documents of People's Commissariat for Education, the language situation in Georgian Uyezds and cities in 1921-1922 was presented this way:

- Ethnic Armenians, Georgian Gregorians and Jews, living in a certain regions of Georgia, were talking only just a Georgian language and adopted that a mother tongue;
- So-called Armenian and Greek schools and Professional schools held the educational process in Russian;
- Children of Borchalo Uyezd and Tsalka region were talking only Tatar language;
- Greek teachers did not have a competence in Greek language

People's Commissariat for Education, in full measure was trying to save the interests of NonGeorgians. That's why, with the help of language regulations and other types of initiatives, they tried to get their native language teaching. However, in this sense, the reality was far from desired. Also, these attempts stayed as ideological slogans.